

فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی

سال سوم، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۹۴، صفحات ۷۸-۵۷

بررسی آثار کوتاه‌مدت و بلندمدت مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد بر مصرف بخش خصوصی در اقتصاد ایران

مسلم انصاری نسب

دانشجوی دکترای اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان (نویسنده مسئول)

Moslem_albu@yahoo.com

فاطمه تراب

کارشناس ارشد اقتصاد

Torabfateme@gmail.com

با توجه به شرایط کنونی اقتصاد ایران، کاهش وابستگی اقتصاد به درآمدهای نفتی و افزایش اتکای دولت به درآمدهای مالیاتی بیش‌ازپیش ضروری به‌نظر می‌رسد. هرچند افزایش هرکدام از انواع مالیات‌ها می‌تواند منجر به افزایش درآمدهای مالیاتی شود، اما افزایش در هرکدام از انواع مالیات‌ها می‌تواند آثار متفاوتی بر متغیرهای کلان اقتصادی و به‌ویژه بر مصرف بخش خصوصی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین متغیرهای شکل‌دهنده تقاضای اقتصاد تأثیر منفی داشته باشد. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع فوق، مقاله حاضر در پی بررسی تأثیر دو نوع از مالیات (مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد) بر مصرف بخش خصوصی در دوره (۱۳۹۲-۱۳۵۸) برای اقتصاد ایران می‌باشد. نتایج الگوی خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی و تابع تجزیه واریانس حاکی از آن است که تأثیر مالیات بر درآمد بر مصرف بخش خصوصی تقریباً دو برابر مالیات بر مصرف می‌باشد، به‌نحوی که ضریب متغیر مالیات بر درآمد در بلندمدت ۰/۲۴۹ و ضریب متغیر مالیات بر مصرف ۰/۱۱۶ به‌دست آمده است. بر این اساس بهتر است دولت جهت افزایش درآمدهای مالیاتی خود از مالیات بر مصرف که تأثیر منفی کمتری بر مصرف بخش خصوصی دارد، کمک بگیرد یا در صورتی که قصد افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق افزایش مالیات بر درآمد را دارد بهتر است آثار معکوس آن بر مصرف بخش خصوصی را مدنظر قرار دهد و سیاست‌های تکمیلی را در این راستا اتخاذ نماید.

طبقه‌بندی JEL: C22, E62, H24, H53, N45.

واژه‌های کلیدی: مالیات بر مصرف، مالیات بر درآمد، مصرف بخش خصوصی، الگوی خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی، اقتصاد ایران.

۱. مقدمه

مصرف یکی از مهم‌ترین اجزای تشکیل‌دهنده تقاضای کل را شامل می‌شود که معمولاً در اکثر کشورها سهم مهمی از درآمد ناخالص داخلی را به خود اختصاص می‌دهد، به‌طوری‌که این سهم برای اقتصاد ایران در سالیان اخیر به‌طور متوسط حدود ۵۰ درصد می‌باشد. از این‌رو پرداختن به این عنصر مهم در سطح اقتصاد کلان از دیرباز مورد توجه اقتصاددانان بوده و در طول سالیان تئوری‌های متعددی توسط اقتصاددانانی همچون دوزنبری^۱، فریدمن^۲، مودیگلیانی^۳ و دیگران برای تشریح عوامل مؤثر بر مصرف ارائه شده که اغلب از یک زیربنای اساسی از نظرات خرد اقتصادی درباره انتخاب مصرف‌کننده برخوردار بوده است (محمدزاده و احمدزاده، ۱۳۸۵).

در واقع، تابع مصرف تصویری عالی از نمونه مراحل توسعه دانش اقتصاد را ارائه می‌دهد. بنابراین با توجه به جایگاه مصرف در تابع رفاه، از مصرف به‌عنوان یگانه مقصود و هدف غایی هر فعالیت اقتصادی یاد می‌شود. عواملی که این متغیر مهم اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، به دو گروه عوامل ذهنی و عینی تقسیم می‌شوند؛ معمولاً عوامل ذهنی نظیر خصوصیات روحی و روانی، سلیقه‌ها و عادات و رسوم، در کوتاه‌مدت تأثیر چندانی بر مصرف ندارند. اما عوامل عینی، نظیر سطح درآمد افراد و تفاوت میان درآمد خالص و درآمد ناخالص که نشان‌دهنده وجهی از سیاست مالی بخش عمومی‌اند، بر سطح مصرف تأثیری قابل ملاحظه خواهند داشت (اشرفی پور، ۱۳۹۲).

یکی از عوامل مؤثر بر مصرف، مالیات است که بر حسب پایه وضع آن می‌تواند تأثیرات متفاوتی بر مصرف بخش خصوصی بگذارد. پر واضح است که شدت تأثیر مالیات بر مصرف بخش خصوصی نیز به نوع مالیات وضع شده (مالیات بر مصرف، مالیات بر فروش، مالیات بر سود، مالیات بر درآمد) و دیگر مالیات‌ها بستگی دارد و این که مالیات مورد نظر بر چه نوع کالایی (کالای ضروری، لوکس یا کالاهای بی‌دوام یا بادوام) وضع شود. از آنجایی که هر کدام از انواع مالیات‌ها، درآمد بخشی از جامعه را هدف قرار داده، با توجه به تفاوت میل نهایی به مصرف در بین بخش‌های مختلف جامعه، انواع مالیات‌ها می‌توانند آثار متفاوتی بر مصرف

1. J S Duesenberry
2. Millton Friedman
3. Franco Modigliani

خصوصی جامعه بگذارند که شناخت آن می تواند کمک شایانی به سیاستگذاران مالیاتی کشور در افزایش کارایی انواع مالیات ها نماید.

با توجه به موارد ذکر شده و اینکه مصرف یکی از مهم ترین متغیرهای طرف تقاضای اقتصاد در محاسبه تولید ناخالص داخلی می باشد و از آنجایی که انواع مالیات ها می توانند تأثیرات متفاوتی بر مصرف خصوصی بگذارند، هدف مقاله حاضر بررسی تأثیر انواع مالیات ها بر مصرف بخش خصوصی در طول سال های (۱۳۹۲-۱۳۵۸) در اقتصاد ایران می باشد. در این راستا ابتدا ادبیات مرتبط با موضوع بررسی می شود و سپس به مرور برخی از مطالعات مرتبط پرداخته خواهد شد. در انتها نیز با معرفی مدل مورد نظر، مدل مربوطه برآورد و تحلیل شده و نتیجه گیری ارائه خواهد شد.

۲. ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق

مصرف بخش خصوصی از متغیرهای کلان مؤثر بر ساختار اقتصادی کشورهاست که خود تحت تأثیر سیاست های دولت و بانک مرکزی از یک سو و عادات و رفتارهای مصرفی فرد از سوی دیگر قرار دارد (عاقلی و امامقلی، ۱۳۹۱). علاوه بر این، مصرف یکی از اجزای تشکیل دهنده تولید ناخالص ملی اقتصاد هر کشور است که درصد قابل توجهی از درآمد ملی را به خود اختصاص می دهد (رجایی و احمدی، ۱۳۹۱).

مصرف به عنوان یکی از متغیرهای کلان اقتصادی برای نخستین بار توسط کینز (۱۹۳۶) مورد تأکید قرار گرفت و توسط دیگر اقتصاددانان تداوم یافت. در این راستا نظریه های مختلفی همچون نظریه سیکل زندگی (چرخه زندگی) مصرف آندو-مودیگلیانی (۱۹۶۳)، نظریه درآمد دائمی فریدمن (۱۹۵۷)، نظریه درآمد نسبی دوزنبری (۱۹۴۶) و غیره ارائه شد (عاقلی و همکاران، ۱۳۸۸).

مصرف و عوامل مؤثر بر آن از دیرباز محل مناقشه میان اقتصاددانان بوده اند. در ادامه بحث به نظریات مصرف اشاره ای شده است. بر اساس عقاید کینز، درآمد واقعی عامل عمده تعیین کننده مخارج مصرفی است. بر اساس گفته کینز در کتاب "نظریه عمومی اشتغال، بهره و پول" درآمد کل قاعدتاً متغیر اصلی است که مصرف معین یکی از عناصر تشکیل دهنده تابع تقاضای کل به آن وابسته است. کینز فرض می کند که مصرف تابعی از درآمد قابل تصرف و به صورت خطی است.

$$C = a + bY_d \quad (۱)$$

که در آن a مصرف مستقل و b میل نهایی به مصرف و شیب تابع مصرف و Y_d درآمد قابل تصرف و C مصرف می‌باشد.

در تابع مصرف دوزنبیری^۱ رفتار مصرف بستگی به درآمد جاری در سطوح درآمدی گذشته دارد و بر اساس بالاترین سطح درآمدی گذشته تنظیم می‌گردد، بالاترین سطح درآمد در دوره‌های قبل مصرف را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به این جهت، افت در درآمد تغییر ناگهانی در سطح مصرف را به دنبال ندارد. وجود اثر چرخ‌دنده‌ای در مدل مصرف دوزنبیری، بیان‌کننده تأثیرپذیری مصرف، نه تنها از درآمدهای جاری، بلکه از بالاترین سطح درآمد تاکنون است.

$$C_t = f(Y_t, Y_{\max}) \quad (۲)$$

نظریه فریدمن^۲ مبتنی بر این است که مردم مصرف خود را با درآمد دائم منطبق می‌نمایند و بر این اساس، درآمد جاری تعیین‌کننده رفتار مصرفی آنان نمی‌باشد. تغییرات اتفاقی در درآمد، مصرف را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد و درآمد مورد انتظار نرمال یا درآمد دائمی تنظیم‌کننده رفتار مصرفی مردم است. این میزان درآمد، بدون کم یا زیاد شدن ثروت، قابل مصرف است. تابع مصرف فریدمن به صورت زیر مطرح می‌گردد.

$$C_t = KYP_t \quad (۳)$$

به طوری که C_t مصرف جاری و YP_t درآمد دائم زمان جاری و قابل تصرف است. چون اطلاعات آماری درآمد دائم در دسترس نمی‌باشد، عملاً فریدمن فرض می‌نماید که این متغیر تابعی وزنی و کاهنده از درآمد جاری و درآمد در دوره‌های گذشته است.

$$YP_t = \lambda Y_t + \lambda(1-\lambda)Y_{t-1} + \lambda(1-\lambda)^2 Y_{t-2} + \dots \quad (۴)$$

از نظر مودیگلیانی^۳ رفتار مصرف و پس‌انداز در یک دوره بلندمدت تنظیم می‌گردد و فرد در دوره اول زندگی خود از کودکی تا جوانی، تنها مصرف‌کننده است و درآمدی ندارد

-
1. Relative Income Hypothesis
 2. Permanent Income Hypothesis
 3. Lifecycle Hypothesis

و در دوره دوم یا میانسالی فرد با کسب درآمد و اندوختن پس‌انداز، ثروتی را به‌صورت متراکم به‌دست می‌آورد که پاسخگوی پس‌انداز منفی وی در ابتدا یا در دوره اول زندگی و انتها یا دوره کهنسالی او می‌باشد. بنابراین فرد به درآمد و موجودی ثروت فرد و درآمدهای مورد انتظار آتی او بستگی دارد. بنابراین، مصرف فرد تابعی از درآمد جاری، ثروت دوره قبل و درآمد مورد انتظار است (رجایی و احمدی، ۱۳۹۱). در معادله زیر، W_{t-1} ثروت با یک وقفه، درآمد مورد انتظار.

$$C_t = f(W_{t-1}, Y_t, Y_t^e) \quad (5)$$

علاوه بر این نظریه‌ها، نظریه‌های مصرفی دیگری نیز ارائه شده است که از آن جمله می‌توان نظریه مصرف فیشر^۱، نظریه مصرف هال^۲ و غیره را نام برد که از حوصله این بحث خارج است. واضح است که در تمام مدل‌های مصرف ارائه‌شده همواره درآمد قابل‌تصرف (چه درآمد دائمی و چه درآمد جاری) نقش مهم و اصلی را ایفا می‌کند. بنابراین، از آنجایی که درآمد قابل‌تصرف برابر با درآمد منهای مالیات می‌باشد و مالیات جزء جدایی‌ناپذیر از درآمد قابل‌تصرف افراد جامعه و از سویی مقدار مصرف خصوصی وابسته به درآمد قابل‌تصرف فرد است، می‌توان انتظار داشت که افزایش مالیات باید منجر به کاهش سطح مصرف گردد؛ زیرا درآمد قابل‌تصرف و قدرت خرید افراد را کاهش می‌دهد. بنابراین لازم است در ادامه این بخش به بررسی مالیات و رابطه آن با مصرف افراد جامعه بپردازیم. بدون تردید از مؤثرترین ابزارهای در دست دولت، مالیات است. دولت با استفاده از اهرم مالیات‌ها می‌تواند علاوه بر تأمین مالی هزینه‌هایش، در جهت نیل به سایر اهدافش حرکت کند. به‌عنوان مثال، دولت می‌تواند با اعمال مالیات بر تولید یا مصرف کالایی خاص مانند کالاهای غیرضروری، تقاضا و تولید این کالا را کاهش دهد. به‌این ترتیب منابع متمرکز شده بر روی تولید این کالا خودبه‌خود به‌سمت تولیدات دیگر سوق می‌یابند. در واقع، دولت در اینجا به‌وسیله اعمال مالیات رفتار بازار را تحت تأثیر قرار داده است. همچنین دولت به‌منظور دسترسی به ثبات اقتصادی و

1. Fisher

2. Hall

رهایی از بحران‌های ایجاد شده در اقتصاد، می‌تواند از اهرم مالیات‌ها به‌عنوان ابزار سیاست مالی به‌خوبی استفاده کند (موسوی جهرمی، ۱۳۸۱).

در مجموع، سیاست‌های مالی اتخاذ شده توسط دولت می‌تواند آثار متفاوتی بر متغیرهای کلان اقتصادی یک کشور، به‌ویژه مصرف به‌عنوان بخش مهمی از تقاضای کل داشته باشد که در مقدار و نحوه این تأثیر نظریات متفاوتی وجود دارد. در این راستا سه نظریه و دیدگاه کلی برای بررسی چگونگی تأثیر سیاست‌های مالی دولت بر مصرف خصوصی در ادبیات اقتصادی مطرح است:

- رهیافت کینزی

- فرضیه جانشینی

- فرضیه برابری ریکاردویی^۱

بر اساس رهیافت کینزی، تغییر مخارج دولتی به‌صورت تکاثری و بدون توجه به روش‌های تأمین مالی آن به‌کل اقتصاد تسری پیدا می‌کند، به‌طوری‌که افزایش مخارج دولتی از طریق افزایش خالص ثروت بخش خصوصی موجب افزایش تقاضای کل و به‌تبع آن تولید تحریک می‌شود و در نهایت افزایش می‌یابد.

از آنجایی که مصرف تابع مستقیم از درآمد در نظر گرفته می‌شود، افزایش مخارج دولتی به افزایش مصرف منجر خواهد شد (اثر مکملی). طبق فرضیه جانشینی که نخستین بار توسط بیلی (۱۹۷۱) مطرح شد، مخارج مصرف خصوصی و دولتی صرف‌نظر از چگونگی و نحوه تأمین مخارج دولتی جانشین همدیگر هستند، به‌طوری‌که افزایش مخارج دولتی با افزایش مالیات و کاهش منابع در دسترس برای بخش خصوصی منجر به کاهش مصرف خصوصی به همان میزان می‌شود (اثر جایگزینی).

در نهایت، دیدگاه سوم معتقد است که هیچ ارتباطی میان مخارج دولتی و مصرف خصوصی وجود ندارد. توضیح عدم وجود ارتباط میان این دو توسط فرضیه برابری ریکاردویی صورت می‌گیرد، بر این اساس مخارج دولتی صرف‌نظر از نحوه تأمین آن، تأثیری بر مصرف خصوصی نخواهند داشت (محمود و احمد، ۲۰۱۲).

1. Ricardian Equivalence Hypothesis

در مجموع به نظر می رسد نحوه تأثیر سیاست های مالی بر مصرف به نحوه تأمین درآمد دولت و میزان تغییر مالیات بستگی دارد. اقتصاددانان بر این عقیده اند که معقول ترین و مناسب ترین نوع درآمد دولت، مالیات است و افزون بر این مالیات مهم ترین ابزار برای اعمال سیاست های مالی به شمار می آید. همچنین، به عنوان مهم ترین ابزار برای انتقال درآمد از گروهی از جامعه (بیشتر، گروه پردرآمد) به گروه دیگر جامعه (بیشتر، گروه کم درآمد) مورد استفاده قرار می گیرد. از این رو، مالیات را مؤثرترین ابزار اقتصادی دولت می دانند (موسوی جهرمی، ۱۳۸۱).

تأثیر مالیات بر مصرف را می توان از زوایای مختلف مورد کنکاش قرار داد. جعفری صمیمی (۱۳۷۱) بیان می دارد که اگر مطلوبیت فرد تحت تأثیر دو نوع مصرف باشد؛ مصرف در زمان حال و مصرف در زمان آینده

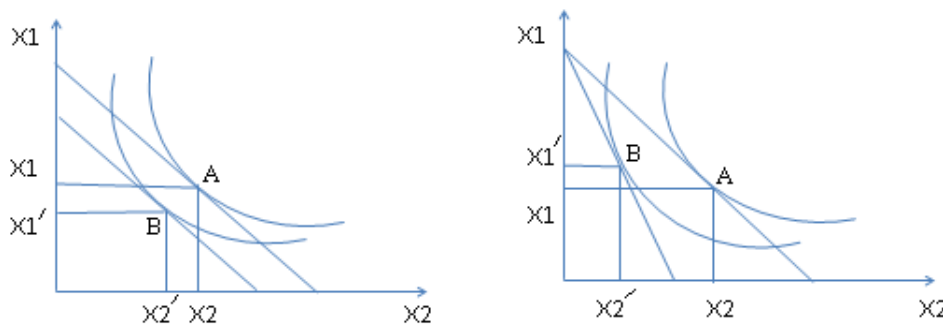
$$u = f(C_1, C_2) \quad (۶)$$

C_1 مصرف حال و C_2 مصرف آینده و u مطلوبیت ناشی از مصرف در دو زمان. در دوره اول، فرد از طریق کار خود، درآمد کسب می کند و در دوره دوم، فرد از طریق دو منبع درآمدی یکی درآمد ناشی از کار در این دوره و دیگری از طریق اصل و فرع پس انداز دوره اول کسب درآمد می کند. معادله زیر شرط تعادل مصرف کننده در بهینه یابی اقتصادی را نشان می دهد.

$$\frac{f_1}{f_2} = 1 + i \quad (۷)$$

اگر $\frac{f_1}{f_2}$ (نرخ نهایی جانشینی مصرف برای مصرف آینده) برابر با یک باشد، مصرف کننده هیچ نوع رجحانی بین مصرف در زمان حال و آینده قائل نخواهد شد و نسبت به آن بی تفاوت است. اگر مالیاتی به صورت سرانه و به مقدار ثابت (a تومان) وضع شود، پس این مالیات فقط دارای اثر درآمدی (عادی) است و به هیچ وجه در رابطه جانشینی مصرف در دو زمان حال و آینده، تأثیر نخواهد داشت در این حالت خط بودجه فقط به موازات خود، به طرف پایین منتقل می شود و وضعیت بهینه یابی مصرف کننده بدون تغییر باقی می ماند. اگر مالیاتی فرضی با نرخ t درصد، تنها بر روی درآمدهای ناشی از کار در هر دو زمان وضع شود، مالیات فقط دارای اثر درآمدی است و به هیچ وجه اثر تبعیضی بر زیان مصرف آینده (C_2 یا پس انداز) و به نفع مصرف حال یا C_1 ندارد. به عبارت دیگر شیب خط بودجه تغییری نمی کند و فقط خط بودجه مانند شکل

سمت چپ نمودار شماره (۱) به موازات خود به طرف پایین منتقل می‌شود و اگر مالیاتی فرضی با نرخ t تومان بر مصرف، در هر دو زمان وضع شود، این مالیات با این که قیمت نسبی مصرف در دو زمان را تغییر نمی‌دهد به هیچ وجه بر رابطه جانشینی بین مصرف در دو زمان مؤثر نیست؛ یعنی این نوع مالیات فقط اثر درآمدی دارد و درست مانند تأثیر مالیات بر درآمد ناشی از کار در دو زمان است. در دو نمودار زیر تأثیر مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد آورده شده است:

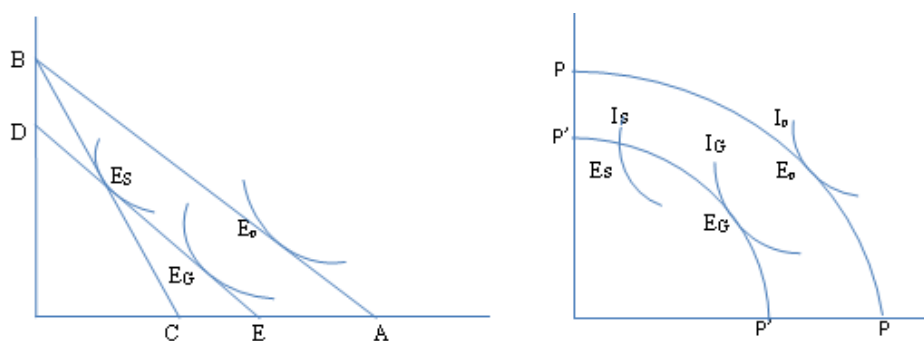

نمودار ۱. تأثیر مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد بر میزان مصرف

در نمودار سمت راست تأثیر مالیات بر مصرف بر میزان مصرف نشان داده شده است. همان‌طور که مشخص است از آنجایی که مالیات تنها بر مصرف کالای دوم وضع شده است با تغییر شیب خط بودجه، هرچند مصرف از کالای دوم کاهش یافته اما مصرف از کالای اول افزایش یافته و تأثیر نهایی مبهم می‌باشد. در نمودار سمت چپ مالیات بر درآمد وضع شده که با انتقال خط بودجه، مصرف هر دو کالا کاهش یافته و در نهایت مصرف کل کاهش یافته است.

از سوی دیگر، می‌توان مالیات بر درآمد را مشابه یک مالیات همگانی بر تمام هزینه‌ها یا تمام کالاها در نظر گرفت. با فرض وجود شرایط رقابتی و داشتن ترجیحات کاملاً مشخص برای مصرف‌کنندگان و همچنین در حضور شرایط بهینه پرتو اگر فرض کنیم فقط دو کالای X و Y وجود دارد، اگر یک مالیات بر درآمد یا همان مالیات یک‌جا برابر با $BD = AE$ بر هر دو کالا وضع شود، خط بودجه از AB به DE جابه‌جا می‌شود (مشابه اثر کاهشی درآمد). پس از مالیات، تعادل جدید از محل تماس منحنی بی‌تفاوتی و خط بودجه جدید ED در EG خواهد بود. در نمودار b اجرای مالیات منابع تولید را از بخش خصوصی که تولیدکننده کالای X و Y است، خارج کرده و به بخش دولتی منتقل می‌کند. در نتیجه، منحنی امکانات تولید به سمت داخل

جابه‌جا شده و به P^*P' تبدیل می‌شود که مقادیر کمتری از کالاهای X و Y را نشان می‌دهد. تعادل جدید در نمودار b تماس منحنی امکانات تولید P^*P' با بالاترین منحنی بی‌تفاوتی E_s در موقعیت EG خواهد بود. درآمد مالیاتی در نمودار a با $EA=BD$ و در نمودار b با P^*P' اندازه‌گیری می‌شود؛ یعنی به اندازه منابعی که به بخش دولتی منتقل شده است. حال اگر بخواهیم همان مقدار درآمد مالیاتی را از طریق مالیات بر کالای X به دست آوریم، باید یک نرخ مالیاتی برابر نسبت AC/AQ برقرار شود. از آنجا که درآمد مالیاتی در هر دو مورد یکسان است، در نمودار a ، باید موقعیت جدید روی خط DE قرار داشته باشد. تعادل جدید را ES می‌نامیم، نقطه مشابه آن در نمودار b ، نیز با ES مشخص شده و روی منحنی امکانات تولید P^*P' قرار دارد. بنابراین، منحنی بی‌تفاوتی در رابطه با موقعیت در سطح پایین‌تری از منحنی بی‌تفاوتی است که از EG عبور می‌کند. بار اضافه مالیاتی که به دلیل برقراری مالیات بر یک کالا به جای مالیات بر درآمد به وجود آمده تفاوت مطلوبیت بین دو منحنی بی‌تفاوتی EG و ES می‌باشد، دلیل به وجود آمدن کاهش در مطلوبیت را در نمودار b می‌توان مشاهده کرد. وقتی که مالیات بر درآمد وضع می‌شود اثر آن مشابه زمانی است که مالیات به یک نسبت بر هر دو کالا برقرار می‌شود که در نسبت قیمت‌ها تغییری ایجاد نمی‌کند. در نتیجه اثر نامناسب در تخصیص منابع ایجاد نمی‌شود. درحالی که وقتی مالیات بر یک کالا برقرار می‌شود، در نسبت قیمت‌ها تأثیر می‌گذارد و به علت ایجاد جانمایی تخصیص منابع تغییر خواهد کرد (پژویان، ۱۳۷۱).

نمودار ۲. تأثیر مالیات بر مصرف و تأثیر آن بر تعادل در مطلوبیت مصرف‌کننده

این پژوهش، اثر مالیات بر درآمد که یکی از اجزای مالیات مستقیم (مالیات بر درآمد، مالیات بر ثروت، مالیات بر اشخاص حقوقی) و مالیات بر مصرف که از اجزای مالیات

غیرمستقیم (مالیات بر واردات، مالیات بر مصرف و فروش) است را بر مصرف بخش خصوصی مورد بررسی قرار می‌دهد و نوع این اثر (تأثیر مثبت یا منفی) بر مصرف بخش خصوصی مدنظر است. همچنین این تحقیق در پی این است که در پایان شدت تأثیر (شدت کاهش یا افزایش) این مالیات‌ها را بر مصرف مورد مقایسه قرار دهد. بنابراین، در ادامه به مروری بر برخی از مطالعات انجام شده در این باره پرداخته می‌شود.

اشرفی پور (۱۳۹۲) مقاله خود را با عنوان "آثار سیاست‌های مالی بر مصرف بخش خصوصی در ایران" نگاشت و در آن آثار مخارج دولت، مالیات‌ها و همچنین پرداخت‌های انتقالی را به عنوان متغیرهای سیاست‌های مالی بر متغیر مصرف بخش خصوصی با استفاده از تکنیک‌های سری زمانی و آمار سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۵۲) در کشور ایران مورد بررسی قرار داد. نتایج نمایانگر نقش مثبت متغیرهای تولید واقعی، میزان مخارج دولت، افزایش حجم نقدینگی و میزان پرداخت‌های انتقالی دولت و اثر منفی متغیر مالیات بر درآمد اشخاص بر شاخص میزان مصرف بخش خصوصی است.

اشرفی پور و برشد (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی اثرات مالی بر مصرف بخش خصوصی در ایران" اثرات مخارج دولت، مالیات‌ها و همچنین پرداخت‌های انتقالی را به عنوان متغیرهای سیاست‌های مالی بر متغیر مصرف خصوصی با استفاده از تکنیک سری زمانی مورد بررسی قرار دادند و از آمار سری زمانی سال‌های ۱۳۵۴ تا ۱۳۸۸ برای ایران استفاده کردند، پس از برآورد مدل مشخص شد که تولید واقعی و رشد اقتصادی، بیشترین تأثیر را بر روی میزان مصرف بخش خصوصی داشته‌اند. با افزایش تولید واقعی، میزان مصرف بخش خصوصی نیز زیاد می‌شود، علاوه بر این نتایج نمایانگر نقش متغیرهای میزان مخارج دولت، افزایش حجم نقدینگی و میزان پرداخت‌های انتقالی دولت و اثر منفی متغیر مالیات بر درآمد اشخاص بر شاخص میزان مصرف بخش خصوصی است.

جابری (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان "تأثیر درآمد، توزیع درآمد و مالیات بر الگوی مصرف" توزیع درآمد کشور ایران را از سال (۱۳۸۶-۱۳۷۶) و همچنین توزیع درآمد در تعداد بسیاری از کشورهای جهان را از طریق مقایسه آمارهای موجود به‌ویژه آمار شاخص ضریب جینی کشورها مورد تحلیل و بررسی قرارداد. وی در این مقاله الگوی مصرف را در جوامع

شهری و روستایی در نظر گرفته و اثر مالیات را بر الگوی مصرف بررسی می‌نماید، نتیجه به دست آمده از این تحقیق نشان داد که مالیات اثر قابل توجهی بر الگوی مصرف دارد و میزان مالیات رابطه عکس با میزان مصرف دارد.

فلاحتی و مرادپور اولادی (۱۳۹۰) مقاله‌ای با عنوان "بررسی اثر شوک‌های مالیاتی در اقتصاد ایران" نگاشتند. هدف از این مطالعه، بررسی اثرات شوک‌های مالیات‌ها و مخارج دولت به عنوان ابزارهای سیاست مالی بر روی متغیرهای کلان اقتصادی شامل تولید ناخالص داخلی، تورم، مصرف خصوصی و سرمایه‌گذاری خصوصی در اقتصاد ایران با استفاده از داده‌های سری زمانی برای سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۸۸ است. در این راستا از روش توابع عکس‌العمل آنی استفاده شده است. نتایج به دست آمده از تحقیق نشان می‌دهد که هرگاه در بخش‌های مالیاتی ایران شوکی وارد شود، اثری مثبت بر اقتصاد بر جای خواهد می‌گذارد. اما افزایش هر یک از اجزای مخارج دولت به صورت شوک، منجر به افزایش تولید ناخالص داخلی واقعی می‌شود. همچنین شوک افزایش مخارج دولت با سرمایه‌گذاری خصوصی و تورم رابطه مستقیم و شوک افزایش مالیات‌ها با سرمایه‌گذاری خصوصی و تورم رابطه معکوس دارند.

تقوی و رضایی (۱۳۸۳) مقاله‌ای با عنوان "بررسی اثر سیاست‌های مالی بر مصرف و اشتغال در اقتصاد ایران" نگاشتند و در آن مقاله اثرات مخارج دولت و مالیات‌ها را بر دو متغیر مصرف و اشتغال با استفاده از تکنیک‌های سری زمانی (مدل خودرگرسیون برداری) مورد بررسی قرار دادند. در این مقاله از آمار سری زمانی سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۸۱ برای متغیرها استفاده شده است.

پس از برآورد مدل مشخص شد که بین اشتغال و متغیرهای سیاست مالی و همچنین بین مصرف و متغیرهای سیاست مالی، روابط بلندمدتی وجود دارد. این رابطه از طریق آزمون هم‌انباشتگی یوهانسون تأیید شد. نتیجه نشان می‌دهد که در اثر شوک مثبت، مخارج دولت مصرف و اشتغال هر دو افزایش می‌یابند، درحالی‌که شوک منفی مالیاتی (افزایش مالیات‌ها) مصرف را کاهش می‌دهد و اشتغال واکنش معناداری در برابر این شوک از خود نشان نمی‌دهد. کایا و سن (۲۰۱۵) مقاله‌ای با عنوان "مالیات‌ها و مخارج مصرفی خصوصی: مبتنی بر تجزیه و تحلیل برای ترکیه" نگاشتند که هدف از این پژوهش، تجزیه و تحلیل تجربی و بررسی آثار کوتاه مدت و بلندمدت شوک‌های مالیات بر مخارج مصرفی در کشور ترکیه است. آن‌ها

مخارج مصرفی خصوصی را به چهار بخش عمده تقسیم کردند و سپس یک مدل ساختاری SVAR را برای داده‌های فصلی در طول دوره ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۳ مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های تحقیق نشان می‌داد که اثرات شوک‌های مالیات بر اجزای مخارج مصرفی در کوتاه‌مدت و بلندمدت متفاوت است و در کوتاه‌مدت تمام مالیات‌ها اثر قابل توجهی بر اجزای مخارج مصرفی دارند، در حالی که در بلندمدت تنها دو نوع مالیات (مالیات بر ارزش افزوده و مالیات بر درآمد شخصی) تأثیرگذار هستند.

میسرو رستم‌افشار (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان "آیا کاهش مالیات مصرف را افزایش می‌دهد (تست تجربی تعادل ریکاردویی)" آزمون کرده‌اند که آیا فرضیه تعادل ریکاردویی مصرف‌کننده را در یک چرخه زندگی نگه می‌دارد، این فرضیه یک فرض اساسی است که مطالعات متعددی در زمینه‌های انتخاب موقتی انجام می‌دهد و دارای پیامدهای مهمی برای سیاست‌های مالیاتی است. در این پژوهش از روش داده‌های ناپارامتری و پانل استفاده شده است، آن‌ها چندین دوره مختلف را مورد بررسی قرار دادند، استفاده از چند دوره، امکان را برای تجزیه و تحلیل پویا فراهم می‌کند. نتیجه‌ای که طی این تحقیق به آن دست یافتند این است که قضیه تعادل ریکاردویی عمومیت ندارد. نتایج مقاله نشان می‌دهد که مالیات نمی‌تواند اهمیت و تأثیر زیادی بر انتخاب‌های مصرفی داشته باشد. از یافته‌های این پژوهش این بود که ۶۲ درصد از موارد با قضیه ریکاردویی تضاد نشان می‌دهند. همچنین مالیات تأثیری فراتر از دوره جاری بر مصرف دارد.

اسمیت، اسلام و منیرالزمان (۲۰۱۱) مقاله‌ای تحت عنوان "مالیات بر مصرف در کشورهای در حال توسعه: مورد مالیات بر ارزش افزوده بنگلادش" نوشتند. در این مقاله از روش تجزیه و تحلیل اقتصادی داده‌های آماری استفاده شده و سال‌های مورد بررسی در این پژوهش (۲۰۰۶-۱۹۹۱) بوده است. در این مقاله عنوان شد که وجه مشترک بسیاری از کشورهای در حال توسعه از جمله بنگلادش مشکلاتی است که برای بالا بردن درآمدهای مالیاتی برای تأمین مالی و بودجه خود دارند. برای حل این مشکل و برای بهبود بهره‌وری و رشد اقتصادی یک برنامه اصلاحات مالیاتی عمده در سال ۱۹۹۱ به اجرا گذاشته شد که در آن جهت ساختار مالیات بر مصرف در کشور بنگلادش، استفاده از مالیات بر ارزش افزوده (VAT) مورد توجه قرار گرفته بود.

مقاله مورد نظر به ساختار سیستم مالیات بر ارزش افزوده در کشور بنگلادش و تلاش برای تجزیه و تحلیل سهم و عملکرد مالیات بر ارزش افزوده در کشور بنگلادش و مقایسه آن با سایر کشورهای در حال توسعه و همچنین تلاش برای شناسایی و ارائه چند پیشنهاد که موجب افزایش سهم مالیات بر ارزش افزوده در توسعه اقتصادی کشور بنگلادش می‌شود، می‌پردازد. نتایج به دست آمده از تحلیل‌ها به شناسایی حوزه‌هایی می‌پردازد که اصلاحات مطلوب را برای افزایش سهم مالیات بر ارزش افزوده در توسعه اقتصادی بنگلادش منجر می‌شود.

دی کاسترو (۲۰۰۶)، در مطالعه‌ای تحت عنوان "تأثیرات کلان اقتصادی سیاست‌های مالی در اسپانیا" به بررسی اثرات سیاست‌های مالی بر متغیرهای کلان اقتصادی در کشور اسپانیا با استفاده از مدلولوژی VAR پرداخت. وی در این مطالعه به این نتیجه رسید که شوک‌های مالی تأثیری قوی و معنادار بر میزان مصرف بخش خصوصی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، نرخ بهره و سطح قیمت‌ها دارند.

گارنر (۲۰۰۵) در مقاله‌ای تحت عنوان "مالیات بر مصرف: اثرات کلان اقتصادی و مسائل سیاسی مربوط به آن" به تحلیل و بررسی اثرات اقتصادی کلان جایگزینی مالیات بر مصرف با سیستم فعلی مالیاتی فدرال پرداخته است. این پژوهش در کشور ایالات متحده آمریکا و در دوره ریاست جمهوری بوش صورت انجام شده و شیوه برآورد آن، مقایسه آماری داده‌های تجربی در طول دوره مورد بررسی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد تعویض نظام مالیاتی فدرال از مالیات بر درآمد به مالیات بر مصرف می‌تواند اثرات مهم کلان اقتصادی بر جای گذارد. تغییر نظام مالیاتی به نظام مالیات بر مصرف، صرفه‌جویی را افزایش می‌دهد و تولید واقعی به‌ازای هر فرد را در بلندمدت بیشتر می‌کند.

۳. طراحی الگو و معرفی متغیرها

مصرف مقوله‌ای است که نه تنها برای مطالعات و بررسی‌های اقتصادی اهمیت بسیاری دارد، در الگوگذاری مکاتب، شرایط فرهنگی، بررسی‌های جامعه‌شناسی و غیره نیز از اهمیت خاص خود برخوردار است. پس از ارائه نظریه کینز در دهه ۱۹۳۰، تحلیل‌های اقتصاد کلان بر روی مصرف که در اکثر کشورها بیش از نیمی از محصول ناخالص داخلی را شامل می‌شود، توجه بسیاری از اقتصاددانان را به خود جلب کرد (فخرایی و منصوری، ۱۳۸۸).

از نظر کینز این کسر یعنی میل نهایی به مصرف (MPC) در درآمدهای مختلف ثابت می‌باشد، اما نسبت مصرف کل به درآمد کل که میل متوسط به مصرف (APC) نامیده می‌شود در درآمدهای بالا کاهش می‌یابد. دوزنبری معتقد بود که هرچند مصرف با افزایش درآمد متناسب با میل نهایی به مصرف (b) افزایش می‌یابد، اما با کاهش درآمد مصرف متناسب با آن کاهش نیافته (اثر چرخ‌دنده‌ای) بر این اساس، مصرف به بالاترین سطح درآمدی در دوره‌های گذشته بستگی دارد.

$$C_t = f(Y_t, Y_{\max}) \quad (8)$$

$$Y_{\max} = \text{MAX}(Y_{t-1}, Y_{t-2}, \dots) \quad (9)$$

فریدمن با معرفی درآمد دائمی که متفاوت از درآمد جاری است معتقد بود که سطح مصرف دائمی افراد متأثر از درآمد دائمی بوده و کمتر تحت تأثیر درآمد اتفاقی قرار می‌گیرد. تابع مصرف فریدمن به این صورت طرح می‌گردد.

$$C_t = KYP_t \quad (10)$$

$$YP_t = \lambda Y_t + \lambda(1-\lambda)Y_{t-1} + \lambda(1-\lambda)^2 Y_{t-2} + \dots \quad (11)$$

مودیگلیانی بر این باور بود که رفتار مصرف و پس‌انداز افراد در دوره بلندمدت تنظیم می‌گردد. به این ترتیب، مصرف فرد به درآمد و موجودی ثروت فرد و درآمدهای مورد انتظار آتی وی بستگی دارد. بنابراین، مصرف فرد تابعی از درآمد جاری، ثروت دوره قبل و درآمد مورد انتظار است (رجایی و احمدی، ۱۳۹۱).

$$C_t = f(W_{t-1}, Y_t, Y_t^e) \quad (12)$$

در نظریات مختلف مصرف درآمد قابل‌تصرف (چه درآمد دائمی و چه درآمد جاری) نقش مهم و اساسی ایفا می‌کند. از سوی دیگر مصرف و قدرت خرید افراد با درآمد حقیقی یعنی نسبت درآمد به قیمت‌ها رابطه مستقیمی دارد، بنابراین می‌توان انتظار داشت که افزایش قیمت‌ها اثر معکوسی بر مصرف داشته باشد. از سوی دیگر با توجه به دیدگاه کینز، افزایش مخارج دولت به‌صورت تکاثری تقاضا و تولید را افزایش داده و موجب ارتقای ثروت بخش خصوصی می‌شود که با توجه به اثر پیگو، افزایش ثروت ارتقای مصرف را به دنبال خواهد داشت. اما در صورتی که دولت با افزایش مخارج خود جانشین بخش خصوصی شود اثر محدودکننده

باعث کاهش مصرف بخش خصوصی خواهد شد. در هر صورت به نظر می رسد مخارج دولت، مصرف بخش خصوصی را تحت تأثیر قرار می دهد. بنابراین با توجه به موارد فوق می توان تابع مصرف بخش خصوصی را چنین تصریح نمود:

$$COP_t = \alpha + \beta_1 COP_{t-1} + \beta_2 YNN_t + \beta_3 TX_t + \beta_4 CPI_t + \beta_5 GVM_t + \varepsilon \quad (13)$$

که در آن COP مصرف بخش خصوصی، YNN تولید ناخالص داخلی، TX درآمدهای مالیاتی، CPI سطح عمومی قیمت ها و GVM مخارج دولتی می باشند که همه داده ها از آمارهای منتشر شده از سوی بانک مرکزی و بودجه دولت استخراج شده و دوره (۱۳۵۸-۱۳۹۲) را پوشش می دهند.

۴. نتایج تجربی

همان طور که پیش تر گفته شد هدف این پژوهش بررسی آثار کوتاه مدت و بلندمدت مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد بر مصرف بخش خصوصی در اقتصاد ایران می باشد. از این رو در این بخش مدل معرفی شده در بخش پیشین برآورد خواهد شد. استفاده از سری های زمانی در مدل های اقتصادسنجی محقق را با احتمال مواجه شدن با رگرسیون جعلی روبرو خواهد ساخت؛ برای اجتناب از این اتفاق باید ابتدا سری های زمانی از لحاظ مانایی مورد آزمون قرار گیرند. در این پژوهش جهت بررسی مانایی متغیرهای معرفی شده از آزمون های دیکی فولر تعمیم یافته و آزمون فیلیپس پرون کمک گرفته می شود که نتایج هر دو آزمون در جدول زیر آورده شده است:

جدول ۱. آزمون مانایی متغیرهای مورد استفاده

	آزمون دیکی فولر تعمیم یافته		آزمون فیلیپس پرون	
	در سطح	در تفاضل اول	در سطح	در تفاضل اول
COP	-۰/۱۵۱	-۲/۶۲۶*	۰/۷۲۴	-۳/۸۲۵*
YNN	۰/۰۹۲	-۳/۴۳۱*	۰/۲۹۸	-۴/۸۲۴*
CPI	-۱/۰۷۶	-۳/۷۲۸*	-۱/۵۰۲	-۴/۲۹۲*
GVM	-۱/۷۲۴	-۲/۹۹۳*	-۱/۹۰۰	-۵/۵۲۹*
TXY	۱/۷۶۱	-۳/۶۳۵*	۱/۵۵۰	-۶/۰۹۱*
TXC	۳/۰۰۴	-۲/۸۲۳*	۱/۹۳۴	-۵/۱۴۳*

مانایی ستاره (*) : معناداری در سطح ۱۰ درصد.

مأخذ: نتایج تحقیق.

از آنجایی که بر اساس جدول فوق همه متغیرها با یک‌بار تفاضل گیری مانا می‌شوند، جهت برآورد مدل مذکور باید از الگوهای مبتنی بر هم‌انباشتگی کمک گرفت. بنابراین در ادامه جهت برآورد مدل مورد نظر از الگوی خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی (ARDL) کمک گرفته می‌شود.

مزیت بسیار مهم روش ARDL در بین روش‌های هم‌انباشتگی آن است که این روش بدون در نظر گرفتن این بحث که متغیرهای مدل $I(1)$ یا $I(0)$ هستند، قابل استفاده است. به عبارتی در این روش نیازی به تقسیم متغیرها به متغیرهای همبسته از درجه یک یا صفر نیست. فرم کلی الگوی پویای $ARDL(p,q)$ برای مصرف خصوصی را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

$$COP_t = \alpha + \sum_{j=1}^p \beta_{1j} COP_{t-j} + \sum_{j=0}^q \beta_{2j} YNN_{t-j} + \sum_{j=0}^q \beta_{3j} CPI_{t-j} + \sum_{j=0}^q \beta_{4j} GVM_{t-j} + \sum_{j=0}^q \beta_{5j} TXY_{t-j} + \sum_{j=0}^q \beta_{6j} TXC_{t-j} + \varepsilon_t \quad (14)$$

در جهت نیل به هدف اصلی این پژوهش، در مدل فوق دو متغیر مالیات بر مصرف (TXC) و مالیات بر درآمد (TXY) به طور جداگانه در مدل وارد شده‌اند. با برآورد مدل فوق دیگر نتایج با خطر مواجه شدن با رگرسیون جعلی روبرو نخواهند بود. بر این اساس، مدل مورد نظر با استفاده از الگوی خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی (ARDL) برآورد شده که نتایج در رابطه زیر نشان داده شده است:

$$COP = 4.11 + 0.641COP(-1) + 0.726YNN - 0.208CIP + 0.377GVM - 0.159TXY - 0.086TXC$$

(t = 0.89) (t = 4.11) (t = 3.05) (t = -2.48) (t = 1.21) (t = -2.73) (t = -1.95)

نتایج برآورد مدل فوق حاکی از آن است که مقدار مصرف خصوصی در دوره جاری متأثر از سطح مصرف دوره قبل می‌باشد. این ضریب مثبت و معنادار است که این خود تأکیدی بر نظریات مصرف می‌باشد. همچنین افزایش درآمد، مصرف دوره جاری را افزایش می‌دهد. این ضریب نیز از معناداری بالایی برخوردار است، اما در مقابل، افزایش سطح عمومی قیمت‌ها مصرف بخش خصوصی را کاهش داده است. ضریب مخارج دولتی نیز هرچند رابطه مستقیم این متغیر با مصرف را نشان می‌دهد اما این ضریب از معناداری بالایی برخوردار نمی‌باشد. ضرایب هر دو متغیر مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد حاکی از آن است که هر دو متغیر رابطه‌ای غیرمستقیم با مصرف دارند که البته تأثیر مالیات بر درآمد نسبت به مالیات بر مصرف

بر مصرف بخش خصوصی بیشتر است. به نظر می‌رسد که جهت تشویق مصرف، کاهش مالیات بر درآمد نسبت به کاهش مالیات بر مصرف می‌تواند از کارایی بالاتری برخوردار باشد. البته آثار سیاست‌ها در بلندمدت نسبت به کوتاه‌مدت از اهمیت بالاتری برخوردار بوده و شناخت این آثار نیز برای سیاستگذار مهم است، بنابراین در ادامه به برآورد رابطه بلندمدت پرداخته خواهد شد. برای برآورد مدل فوق در بلندمدت ابتدا باید از حصول رابطه تعادلی بلندمدت اطمینان حاصل نمود. جهت این امر باید ضریب متغیر وابسته با وقفه منهای یک را بر انحراف معیار آن تقسیم نموده و با مقادیر بحرانی پیشنهادشده توسط بنرجی، دولادو و مستر^۱ (۱۹۹۹) مقایسه نمود. آماره مورد نظر برای مصرف بخش خصوصی مطابق رابطه زیر به دست می‌آید:

$$\frac{(0/641-1)}{0/156} = -2/301 \quad (15)$$

از آنجایی که مقدار محاسبه شده از کمیت بحرانی بنرجی، دولادو و مستر در سطح ۹۵ درصد $(-2/18)$ بیشتر است، فرضیه H_0 مبنی بر عدم وجود رابطه بلندمدت برای سرمایه‌گذاری خصوصی رد می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت رابطه تعادلی بلندمدتی میان متغیرهای مدل وجود دارد.

این مقدار برای مصرف بخش خصوصی از مقدار بحرانی مورد نظر بیشتر بوده بنابراین وجود رابطه تعادلی بلندمدت پذیرفته می‌شود که نتایج در رابطه زیر قابل مشاهده می‌باشند:

$$DCOP = 6.38 \quad +0.809DYN \quad -0.274DCIP \quad +0.403DGVM \quad -0.249DTXY \quad -0.116DTXC$$

$$(t = 1.24) \quad (t = 3.52) \quad (t = 2.86) \quad (t = 0.92) \quad (t = -2.62) \quad (t = -2.17)$$

نتایج فوق حاکی است که تأثیر هر دو نوع مالیات یعنی مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد بر مصرف خصوصی در بلندمدت بیش از کوتاه‌مدت بوده که این خود نشان‌دهنده آثار تکاثری سیاست‌های مالی می‌باشد. بر این اساس سیاستگذاران باید این نکته را جهت اتخاذ سیاست‌های مناسب و کارایی مالیاتی مدنظر قرار دهند. در ادامه جهت بررسی چگونگی تعدیل اختلالات کوتاه‌مدت جهت رسیدن به تعادل بلندمدت از الگوی تصحیح خطا (ECM) کمک گرفته شده که نتایج آن در رابطه زیر آورده شده است:

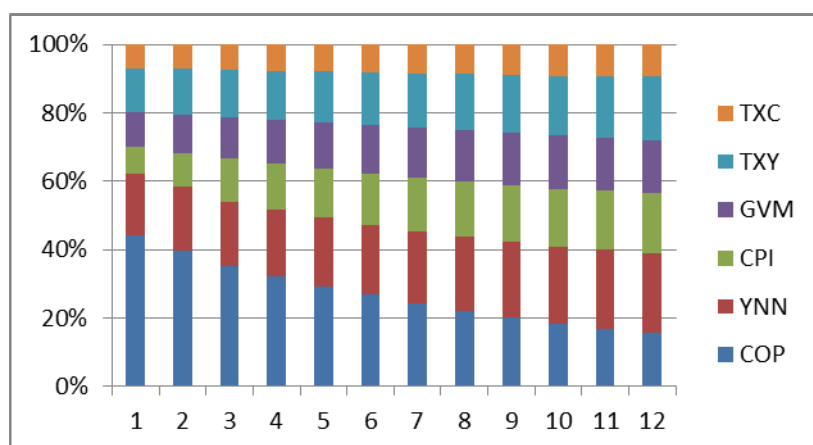
1. Benerjee, Dolado, Mestre

$$COP = 3.97 + 0.708YNN - 0.212CIP + 0.381GVM - 0.175TXY - 0.093TXC - 0.152ECM$$

$$(t = 1.06) \quad (t = 2.94) \quad (t = -2.36) \quad (t = 1.44) \quad (t = -2.86) \quad (t = -1.92) \quad (t = -3.15)$$

نتایج الگوی تصحیح خطا نشان می‌دهد که در هر دوره ۱۵ درصد از عدم تعادل در مصرف بخش خصوصی تعدیل خواهد شد، به نحوی که مصرف بخش خصوصی پس از هر گونه عدم تعادل کوتاه‌مدت پس از حدود ۷ دوره به تعادل بلندمدت خویش باز خواهد گشت.

در ادامه جهت تجزیه و تحلیل اثرات متقابل پویا از تکانه‌های ایجاد شده در الگو از روش تابع تجزیه واریانس کمک گرفته خواهد شد. روش تجزیه واریانس، قدرت نسبی زنجیره علیت گرنجر یا درجه برون‌زایی متغیرها را ماورای دوره نمونه اندازه‌گیری نشان می‌دهد. بنابراین، این روش را می‌توان آزمون علیت گرنجر خارج از دوره نامید. در این روش سهم تکانه‌های وارد شده به متغیرهای مختلف الگو در واریانس خطای پیش‌بینی یک متغیر، در کوتاه‌مدت و بلندمدت مشخص می‌شود. به طور مثال اگر متغیری مبتنی بر مقادیر با وقفه خود به طور بهینه قابل پیش‌بینی باشد، آنگاه واریانس خطای پیش‌بینی تنها بر اساس تکانه‌های وارد بر آن متغیر شرح داده می‌شود. با تجزیه واریانس خطای پیش‌بینی، سهم نوسانات هر متغیر در واکنش به تکانه وارد شده به متغیرهای الگو تقسیم می‌شود، به این ترتیب می‌توان سهم هر متغیر را بر روی تغییرات دیگر متغیرها، در طول زمان اندازه‌گیری نمود.

نمودار ۳. تابع تجزیه واریانس برای مصرف بخش خصوصی

همان‌طور که از نتایج تابع تجزیه واریانس مشخص است سهم مجموع تغییرات مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد در نوسانات مصرف بخش خصوصی حدود ۲۳ درصد می‌باشد. البته سهم تغییرات مالیات بر مصرف در نوسانات مصرف بخش خصوصی حدود ۸ درصد و سهم تغییرات مالیات بر درآمد در نوسانات مصرف بخش خصوصی نزدیک ۱۵ درصد است که نشان از آن دارد مالیات بر درآمد نسبت به مالیات بر مصرف تأثیر بیشتری بر مصرف بخش خصوصی دارد. دلیل این تفاوت را شاید بتوان اینگونه تشریح نمود که مالیات بر مصرف، بیشتر بر نوع انتخاب و نوع مصرف تأثیر می‌گذارد و کمتر منجر به کاهش مصرف می‌شود؛ یعنی مصرف‌کننده از کالایی که مالیات بر آن وضع شده کمتر مصرف نموده و در مقابل مصرف خود را از کالای جانشین آن افزایش می‌دهد، اما مالیات بر درآمد بر درآمد قابل تصرف مصرف‌کننده تأثیر گذاشته است. پس قدرت خرید وی را کاهش داده و از مصرف وی خواهد کاست. در مجموع به‌نظر می‌رسد با توجه به نتایج به دست آمده جهت افزایش درآمدهای مالیاتی و همچنین کاهش نیافتن مصرف بخش خصوصی بهتر است که دولت سیاست کاهش مالیات بر درآمد و افزایش مالیات بر مصرف را دنبال نماید.

۵. نتیجه‌گیری

کاهش وابستگی دولت به درآمدهای نفتی و تأمین بودجه دولت از درآمدهای مالیاتی از دیرباز مورد تأکید اقتصاددانان بوده است. جهت افزایش درآمدهای مالیاتی می‌توان از انواع مالیات‌ها کمک گرفت که هر یک پیامدهای خاص خود را داشته و آثار متفاوتی بر جای خواهند گذاشت. از این‌رو این مقاله تأثیر دو نوع از مالیات‌ها یعنی مالیات بر مصرف و مالیات بر درآمد را بر مصرف بخش خصوصی مورد بررسی قرار داده است. نتایج الگوی خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی نشان داد که مالیات بر درآمد و مالیات بر مصرف هر دو تأثیر معکوسی بر مصرف بخش خصوصی داشته‌اند که هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت تأثیر مالیات بر درآمد بر مصرف بخش خصوصی به‌مراتب بیشتر از تأثیر مالیات بر مصرف بوده است، به نحوی که ضریب تأثیر مالیات بر درآمد بر مصرف بخش خصوصی در بلندمدت ۰/۲۴۹ بوده در حالی که همین ضریب برای مالیات بر مصرف ۰/۱۱۶ به دست آمده است.

منابع

- اشرفی‌پور، محمدعلی و عبدالحسین برشد (۱۳۹۱)، "بررسی اثرات سیاست‌های مالی بر مصرف بخش خصوصی در ایران"، دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی سنندج.
- اشرفی‌پور، محمدعلی (۱۳۹۲)، "آثار سیاست‌های مالی بر مصرف بخش خصوصی در ایران"، *مجله اقتصادی*، سال ۱۳، شماره‌های ۷ و ۸، صص ۵۱-۷۲.
- پژویان، جمشید (۱۳۷۱)، *اقتصاد بخش عمومی (مالیات‌ها)*، تهران: مرکز تحقیقات، دانشگاه تربیت مدرس.
- پژویان، جمشید و مارال اسکندری (۱۳۹۲)، "اثر معرفی مجدد مالیات بر درآمد بر رشد اقتصادی با نگاهی بر کشورهای منتخب از منطقه MENA"، *پروژه‌نامه مالیات*، شماره ۱۷، صص ۱۴-۴.
- تقوی، مهدی و ابراهیم رضایی (۱۳۸۳)، "بررسی اثر سیاست‌های مالی بر مصرف و اشتغال در اقتصاد ایران"، *پروژه‌نامه اقتصادی*، شماره ۱۵، صص ۱۰۹-۱۳۲.
- جابری، زهرا (۱۳۹۰)، "تأثیر درآمد، توزیع درآمد و مالیات بر الگوی مصرف"، *پروژه‌نامه*، شماره ۷۲، صص ۱۷۴-۱۳۳.
- رجایی، یداله و شهلا احمدی (۱۳۹۱)، "برآورد تابع مصرف بخش خصوصی در اقتصاد ایران طی دوره (۱۳۸۵-۱۳۳۸)"، *فصلنامه مدیریت توسعه و تحول*، دوره ۴، شماره ۸، صص ۶۷-۷۵.
- عاقلی، لطفعلی و سارا امامقلی‌پور (۱۳۹۱)، "اهمیت ثروت‌های مالی در مصرف بخش خصوصی کشور: نگاهی استراتژیک در راستای اصلاح الگوی مصرف"، *فصلنامه راهبرد اقتصادی*، شماره ۱، صص ۱۴۵-۱۲۵.
- عاقلی، لطفعلی؛ رضاقلی‌زاده، مهدیه و مجید آقایی‌خواندابی (۱۳۸۸)، "تأثیر شوک‌های مالی بر مصرف بخش خصوصی در ایران"، *نامه مفید*، شماره ۷۲، صص ۱۶۰-۱۳۵.
- فخرایی، عنایت‌الله و سید امین منصوری (۱۳۸۸)، "برآورد میل نهایی به مصرف در گروه‌های درآمدی بر اساس فرضیه درآمد دائمی نسبی در ایران"، *مجله دانش و توسعه*، سال ۱۷، صص ۳۸-۲۱.
- فلاحتی، علی و مهدی مرادپوراولادی (۱۳۹۰)، "بررسی اثر شوک‌های مالیاتی در اقتصاد ایران"، *پروژه‌نامه مالیات*، شماره ۱۲، صص ۲۱۰-۱۸۳.
- محضرنیا، محمود (۱۳۷۷)، "راهکارهای افزایش مالیات غیرمستقیم در تحقق اهداف برنامه دوم"، *پروژه‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، شماره ۸، صص ۸۷-۵۳.
- محمدزاده، پرویز و خالد احمدزاده (۱۳۸۵)، "بررسی اثر ساخت سنی جمعیت روی تابع بلندمدت مصرف"، *پروژه‌نامه اقتصادی*، شماره ۲۲، صص ۷۰-۴۵.
- موسوی‌جهرمی، یگانه (۱۳۸۱)، "هزینه نهایی رفاه اجتماعی ناشی از مالیات‌های غیرمستقیم (مالیات بر مصرف در ایران در سال ۱۳۷۳)"، *پروژه‌نامه بازرگانی*، دوره ۶، شماره ۲۲، صص ۲۰۹-۱۸۷.
- جعفری‌صمیمی، احمد (۱۳۷۱)، *اقتصاد بخش عمومی (۱)*، انتشارات سمت (وزارت فرهنگ و آموزش عالی): نشر ذره، چاپ هفتم.

- Ando, A. & F. Modigliani (1963), "The 'Life-Cycle' Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests", *American Economic Review*, Vol. 53, No. 1.
- Bailey, Martin. J. (1971), *National Income and the Price Level: A Study in macroeconomic Theory*, Second Edition, New York: McGraw-Hill.
- De Castro, Francisco (2005), "The Macroeconomic Effects of Fiscal Policy in Spain", *Applied Economics*, Vol. 38, PP. 913-924.
- Duesenberry, J. S. (1949), *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts. 1949. P. 128.
- Garner, C Alan (2005), "Consumption Taxes: Macroeconomic Effects and Policy Issues", *Economic Review*, Second Quarter 2005, PP. 5-29.
- Kaya, Aysa & Huseyin Sen (2015), "Taxes and Private Consumption Expenditure: A Component Based Analysis for Turkey", *MPRA Paper*, February, No. 61857, Posted 5, PP. 20-42.
- Mahmud, M. N. & M. Ahmed (2012), "Government Expenditure and Household Consumption in Bangladesh Through the Lens of Economic Theories: an Empirical Assessment", *MPRA Paper*, No. 36035.
- Meissner, Thomas & Davud Rostam-Afshar (2014), "Do Tax Cuts Increase Consumption? An Experimental Test of Richardian Equivalence", Freie Universittat Berlin, School of Business & Economics Discussion Paper, No. 2014.
- Smith, Andrew M C; Ainul Islam & M. Moniruzzaman (2011), "Consumption Taxes in Developing Countries the Case of the Bangladesh VAT", Working Paper, December, No. 82.

